

Bazilika Srca Isusova: visoka cijena neobarokne monumentalnosti

17. listopada 2024.

Uz baziliku Srca Isusova potres 22. ožujka 2020. neizbrisivo je nažalost vezao i ime jedine žrtve – petnaestogodišnje djevojke Anamarije Carević. Radi prikupljanja donacija za obnovu bazilike i gradnje novog pastoralnog centra, osnovana je zaklada koja nosi njezino ime.

Potres u Zagrebu 22. ožujka 2020. nanio je veliku štetu i brojnim sakralnim građevinama u gradu i okolici. Od 43 oštećene zagrebačke crkve, 30 ih je kategorizirano kao zaštićeni spomenik kulture, pa se šteta ne odnosi samo na crkveno vlasništvo, već i na širi kontekst hrvatske povijesne i kulturne baštine. Među teško oštećenim crkvama najpoznatija je, dakako, zagrebačka katedrala, a znatno su oštećene i gornjogradske crkve sv. Marka i sv. Katarine, crkva sv. Marije na Dolcu, franjevački samostan i crkva sv. Franje na Kaptolu, bazilika Presvetog Srca Isusova u Palmotićevoj ulici, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Remetama, pravoslavna crkva Sv. Preobraženja na Preradovićevom trgu, crkve u Čučerju, Granešini, Sesvetama...

„Veliki rasponi svodova u brodovima i svetištima, kupole i zvonici, bogata arhitektonska plastika, raskošne zidne slike i štukature, svi ti elementi koji su davali osobiti stilski pečat srednjovjekovnim, baroknim i historicističkim crkvama u gradu Zagrebu nisu prilikom gradnje mogli biti zaštićeni od potresa jačine 5,5 stupnja Richterove ljestvice, kakav je bio nedavni. Rušenje vrha neogotičkoga južnog tornja katedrale ili urušavanje svoda neobarokne isusovačke bazilike Srca Isusova u Palmotićevoj ulici najrječitije to potvrđuju. No, iako ostale zagrebačke crkve nisu pretrpjele tako vidljiva drastična oštećenja kao katedrala i bazilika u Palmotićevoj, niti jedna od njih sagrađena prije 20. stoljeća nije nakon nedjeljne ranojutarnje kataklizme 22. ožujka mogla ostati u funkciji“, istaknula je povjesničarka umjetnosti dr. sc. Katarina Horvat-Levaj.

Bazilici u Palmotićevoju u potresu je srušena trećina svoda i teško oštećen kor; foto: laudato.hr

Bazilici u Palmotićevoju u potresu je srušena trećina svoda i teško oštećen kor; foto: laudato.hr

NIJE LI SE I U BAZILICI U PALMOTIĆEVOJ MOŽDA PRETJERALO S RASPONOM TRADICIONALNO GRAĐENOG SVODA OD OPEKE?

U bazilici Presvetog Srca Isusova u Palmotićevoju 33 u potresu je srušena trećina bačvastog svoda, otkrivši drvenu konstrukciju krovišta. Nadzorna kamera zabilježila je zastrašujući trenutak kad su se zanjihali veliki lusteri, a zatim je sve prekrila prašina. Cigle, žbuka i dijelovi neobaroknih ukrasa zasuli su unutrašnjost crkve, a ogoljele drvene grede iznad njih, raširene poput grana, zlokobno su postavljale pitanje svećenicima koji su poslije potresa prvi ušli u baziliku: hoće li krov izdržati i stoje li još uvijek dva zvonika na uličnoj strani?

I zvonici su, dakako, oštećeni, a velika konstrukcijska šteta nastala je na svim zidovima i svodovima crkve, srušen je dio kora, puknuća su bila na brojnim freskama u bazilici, među kojima i na velikom prikazu *Posljednje večere* u apsidi iznad glavnog oltara. Dobra je vijest da je oltar prošao bez većih oštećenja, kao i grob bl. Ivana Merza, čiji su posmrtni ostaci poslije preneseni su u privremeni bogoslužni prostor – dvoranu pokraj bazilike. Sreću u nesreći imale su i orgulje koje su još prije potresa iz crkve odvezene na restauraciju.

„Nije li se i u bazilici u Palmotićevoju možda pretjeralo s rasponom tradicionalno građenog svoda od opeke i bi li svodovi možda izdržali nedavni potres, da je izgrađena prva varijanta Holjčeva projekta, prema kojoj je crkva trebala imati i poprečni brod – transept

– koji bi značio dodatni bočni potporanj, ostaje pitanje za statičke analize. U svakom slučaju, prilikom obnove svoda trebat će u ovoj građevini monumentalnih razmjera ijeniti najsloženije metode konstruktivne sanacije, primjerene ambijentu zaštićenoga „vrnoga dobra“, upozorila je dr. sc. Katarina Horvat-Levaj.

Unutrašnjost bazilike prije potresa; foto: zupa-presvetog-srca-isusova.hr

CRKVA SAGRAĐENA ZA GODINU DANA, SLIJEDEĆI MODU MONUMENTALNOSTI KAO ŠTO SE DANAS, PRIMJERICE, SLIJEDI „OTVORENI KONCEPT“

Isusovačka crkva u Palmotićevoj (tada Vrtlarskoj ulici) građena je novcem iz zaklade biskupa Jurja Haulika, namijenjene povratku isusovaca u Hrvatsku. Arhitekt te velike neobarokne građevine bio je Janko Holjac koji ju je projektirao po uzoru na srednjoeuropske ranobarokne jednobrodne isusovačke crkve s bočnim kapelama i galerijama između unutrašnjih svodnih kontrafora te s dva tornja na pročelju.

Unutrašnjost karakterizira središnji široki i visoki bačvasti svod sa četiri para kapela. Svaka kapela ima svoj oltar, ispovjedaonicu i veliki prozor. Iznad bočnih lađa su galerije. Polukružni neorenesansni kameni glavni oltar izrađen je prema projektu Hermana Bolléa, a drveni bočni oltari izrađeni su u radionici tirolskog majstora Ferdinanda Stuflessera.

Crkva je smještena između dva simetrična bočna samostanska krila, a prepoznatljivu donjogradsku vizuru daje joj i bogato ukrašeno neobarokno pročelje s dva zvonika.

Prepoznatljiva vizura crkve u Palmotićevoj prije potresa; foto: Wikipedija

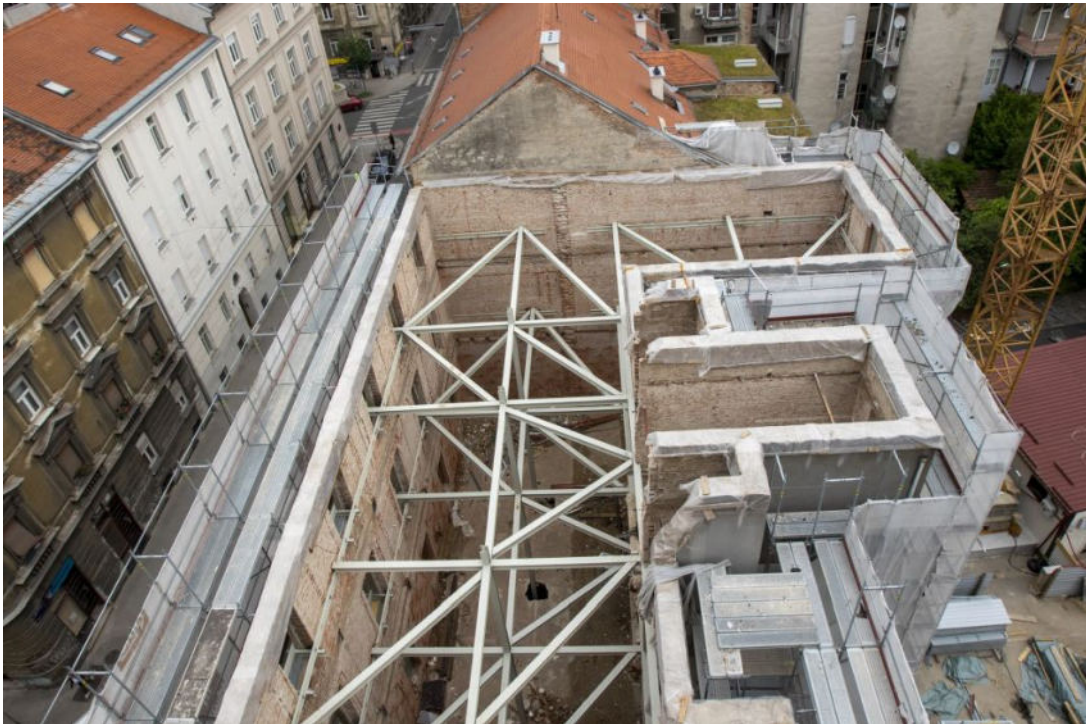
Temeljni kamen za gradnju isusovačke crkve u Palmotićevoj ulici položen je 10. listopada 1901. Gradnja je dovršena za samo godinu dana i crkvu je svečano blagoslovio zagrebački kanonik Ivan Pliverić, 15. prosinca 1902. Opremanje unutrašnjosti ipak je potrajalo do 1913.

Za nove istraživače isusovačkoga kompleksa u Palmotićevoj tijekom poslijepotresne obnove i nakon nje sigurno će biti zanimljiv podatak da je prva varijanta projekta Janka Holjca sadržavala i poprečni brod crkve. Od toga se, međutim, odustalo, da bi se građevini dala monumentalnost, u Europi moderna u to doba kao, primjerice, „otvoreni koncept“ dnevnog boravka danas u stambenom uređenju. Pa kao što suvremeni graditelji ponekad bez procjene i smisla ruše pregradne zidove u želji za „otvorenim konceptom“, ugrožavajući stabilnost cijele građevine, tako su možda graditelji ove crkve žrtvovali dodatni potporanj u ime veličanstvenog dojma?

NA TORNJEVE VRAĆENE OBNOVLJENE KUPOLE, U CRKVI PONOVO MISE I KONCERTI 2026. GODINE

Kako bilo, potres je i u slučaju bazilike Srca Isusova u Palmotićevoj otvorio brojna pitanja.

Obnova crkve počela je ubrzo nakon potresa. U svibnju 2020. s tornjeva su skinute dvije kupole, svaka teška pet i pol tona i visoka gotovo deset metara. Prema riječima Damira Kočiša, rektora bazilike, konstrukcijska je obnova u završnoj fazi i vjerojatno će se već početkom 2026. u crkvi ponovno služiti mise i održavati koncerti po kojima je bazilika u Palmotićevoj, zbog odlične akustike, bila poznata.

Obnova konstrukcije krova i tornjeva bazilike, lipanj 2023.; foto: zaklada-anamarija-carević.hr

Prepoznatljive kupole zvonika obnavljale su se posebno, gotovo dvije i pol godine zbog, kako je istaknuo ak. kipar i viši konzervator-restaurator Radivoje Jovičić, dugotrajne potrage za odgovarajućim bakrom i iskucavanja 480 ornamenata kojima su kupole ukrašene. Za njihovu obnovu utrošeno je otprilike 500.000 eura i dvije su kupole 21. rujna ove godine svečano podignute na 40-metarske tornjeve bazilike.

Do sada je iz Fonda solidarnosti Europske unije preko hrvatskog Ministarstva kulture za obnovu bazilike – koja je 1963. godine proglašena spomenikom kulture – pribavljeno više od 20 milijuna eura.

Obnovljena kupola neposredno prije vraćanja na toranj 21. rujna 2024.; snimila D. Kučinić

NA USNULU JE DJEVOJKU U TO STRAŠNO JUTRO PALA GREDA

Uz baziliku Srca Isusova potres 22. ožujka 2020. neizbrisivo je nažalost vezao i ime jedine žrtve – petnaestogodišnje djevojke Anamarije Carević. Učenica Nadbiskupske klasične gimnazije, džudašica i odana članica crkvenog zbora i dječjeg orkestra u bazilici u Palmotićevoj, stradala je u suterenskom stanu svoje bake u Đorđićevoj 13, gdje je živjela s bratom i roditeljima. Na usnulu je djevojku u to strašno jutro pala greda i

unatoč naporima liječnika u Klinici za dječje bolesti u Klaićevoj, sljedećeg je dana podlegla teškim ozljedama glave.

ada Anamarije Carević osnovana je 29. listopada 2020. radi prikupljanja donacija za obnovu bazilike i gradnje novog pastoralnog centra koji će nositi Anamarijino ime, da se jedina žrtva zagrebačkog potresa nikad ne zaboravi.

Srećom, zbog mjera izolacije zbog pandemije Covida-19 nije bilo ni misa, pa su crkve, kao i zagrebačke ulice u to nedjeljno rano jutro bile prazne, inače bi zasigurno žrtava potresa bilo puno više. Nije to utjeha roditeljima Anamarije Carević – onaj tko izgubi svoje, izgubio je sve.

Napisala: Diana Kučinić

Naslovna fotografija: *Bazilika Srca Isusova u Palmotićevoj 33 nakon potresa 22. ožujka 2020.; foto: zaklada-anamarija-carević.hr*

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti.

